

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/dzieci/98017,Matka-i-corka-zamordowane-za-pomoc-Zydowi.html>

Grób Stanisławy i Haliny Kamińskich w Sosnowicy (fot. M. Kamiński)

ARTYKUŁ

Matka i córka - zamordowane za pomoc Żydowi

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: MARIUSZ SAWA 23.03.2022

W okresie okupacji niemieckiej na placu koło młyna w Sosnowicy zostały zamordowane przez Niemców dwie kobiety, Stanisława Kamińska i jej córka Halina. Była to kara za pomoc, również wówczas zabitemu, nieznanemu z nazwiska Żydowi.

Ofiary

Stanisława Kamińska z domu Bil urodziła się 22 kwietnia 1891 r. w Radostowie. Jej rodzicami byli Ignacy i Anna z domu Ząbkowska. Stanisławę ochrzcił ks. Piotr Szuszkowski, proboszcz rzymskokatolickiej parafii w Nabrożu¹.

W czasie wojny w Sosnowicy funkcjonowało getto, które zlikwidowano w listopadzie 1942 roku (1000 osób wywieziono do Włodawy). Liczba Żydów we wsi od 1939 do 1942 roku wahała się w granicach 350-600 osób.

Córka Stanisławy została zapamiętana jako Halina. Takie imię wymieniały osoby zeznające w powojennym śledztwie i również ono występuje na grobie na cmentarzu parafialnym w Sosnowicy. Tymczasem, jak wynika z metryki urodzenia, nosiła dwa imiona: Malwina Halina. Przyszła na świat w Horodle 4 maja 1926 roku i została ochrzczona przez proboszcza parafii rzymskokatolickiej ks. Władysława Matuszyńskiego w miejscowym poddominikańskim kościele pw. św. Jacka².

Niestety nie znamy personaliów trzeciej ofiary. Wiadomo tylko, że był Żydem. W czasie wojny w Sosnowicy funkcjonowało getto, które zlikwidowano w listopadzie 1942 roku (1000 osób wywieziono do Włodawy). Liczba Żydów we wsi od 1939 do 1942 roku wahała się w granicach 350-600 osób. Do Sosnowicy przesiedlono też Żydów z Mławy, Lublina i Mielca w łącznej liczbie do około 3500 ludzi. Masowe egzekucje miały miejsce w październiku 1939, lecie 1941 oraz w kwietniu 1942 roku³.

Halina Kamińska - pierwsza z lewej - z rodzeństwem (fot. archiwum rodziny Romaneczków)

Mężczyzna narodowości żydowskiej miał być znany Kamińskim przez dłuższy czas. W okresie okupacji mieszkał w lesie w kol. Karolin, gdzie był dożywiany przez Kamińskie w zamian za prace w gospodarstwie (mąż Stanisławy poszedł na front w 1939 r.).

Na jakieś dwa tygodnie przed zabójstwem Stanisława Kamińska zaprosiła go do domu, być może w związku z niższymi temperaturami, które nadeszły jesienią. O tym dowiedział się znany z nazwiska mieszkaniec Sosnowicy, który doniósł Niemcom. Był on prawdopodobnie skazany przed wojną za zabójstwo brata, ale ze uwagi na wybuch wojny, nie odsiedział wyroku. W okresie okupacji miał być nawet zaangażowany w działalność Armii Krajowej, czego jednakże nie udało się potwierdzić.

Zbrodnia

Przesłuchania świadków przez Okręgową Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Lublinie odbywały się w latach 1968-1972 i dotyczyły wszystkich zbrodni popełnionych przez Niemców w Sosnowicy i okolicach.

Dół na zwłoki wykopali mężczyźni wyznaczeni przez sołtysa. Dwóch lub trzech Niemców przyprowadziło w jego pobliże ofiary, które

zostały zastrzelone.

W sprawie Kamińskich swoje zeznania złożyli: Stanisław Dawidek, Józef Dawidek, Władysław Bernat, Jan Kamiński, Franciszka Zalewska, Matrona Demczuk, Rozalia Jędrusiak, Henryk Armaciński, Władysława Mojsa, Tadeusz Topolski, Józef Zieliński, Józef Stacharski, Antoni Burdal i Czesław Matwiej⁴.

Jedną z pracownic w Lasku była Władysława Mojsa. Pracowała u Niemców jako pomoc kuchenna, a potem kucharka. Dzięki niej wiemy, że aresztowane Kamińskie wraz z Żydem były bite pałką gumową pod oknami kuchni. Dokonał tego policjant Erich Lorentz (prawdopodobnie również nieznan z imienia Reimann), który później wszystkich troje zaprowadził na plac koło młyna w Sosnowicy.

Mężczyzna narodowości żydowskiej miał być znany Kamińskim przez dłuższy czas. W okresie okupacji mieszkał w lesie w kol. Karolin, gdzie był dożywiany przez Kamińskie. Na jakieś dwa tygodnie przed zabójstwem Stanisława zaprosił go do domu... O tym dowiedział się znany z nazwiska mieszkaniec Sosnowicy, który doniósł Niemcom.

Nie posiadamy informacji, kiedy dokładnie zginęły Kamińskie. W zeznaniach pory roku i lata pojawiają się różne: lato 1943 roku, listopad 1942 roku, jesień 1943 roku, zaś urzędowe akty zgonu podają datę 18 grudnia 1942 roku. Na podstawie zeznań w śledztwie prowadzonym przez OKBZH złożonych na przełomie lat 60. i 70. wiemy, że miejsce zakopania zwłok, wyznaczył sołtys (prawdopodobnie Tadeusz Pogonowski). Plac przy młynie (jak i park) był częstym miejscem egzekucji. Dół na zwłoki obok młyna należącego do Stanisława Topolskiego wykopali, również wyznaczeni przez sołtysa, Edward Abaszow i Benedykt Zajac. Dwóch lub trzech Niemców przyprowadziło w jego pobliże ofiary, które zostały zastrzelone: najpierw Halina, potem Stanisława, a na końcu Żyd. We młynie przebywał wówczas Józef Dawidek, który zeznawał po latach:

„[nie] wyglądałem, aby zobaczyć egzekucję, bowiem Halina Kamińska była moją szkolną koleżanką i po

prostu nie mogłem patrzeć na jej śmierć”.

Zwłoki kobiet zostały po wejściu Sowietów, które nastąpiło latem 1944 roku, ekshumowane na cmentarz parafialny w Sosnowicy. Należy domniemywać, że szczątki nieznanego mężczyzny, który zginął razem z nimi, spoczywają w miejscu mordy do dnia dzisiejszego (nieopodal Domu Kultury).

**Sosnowica, R. Kamiński wskazuje
miejsce egzekucji (fot. M.
Kamiński)**

W relacjach świadków zbrodni wielokrotnie przewija się określenie „policjanci z Lasku”. Lasek to miejscowość położona blisko Sosnowicy, gdzie znajdował się majątek ziemski, w którym podczas okupacji kwaterował III oddział policji konnej w liczbie 46 policjantów. Funkcjonariusze tego posterunku popełnili szereg zbrodni na Żydach, Polakach, Cyganach i żołnierzach Armii Czerwonej. Byli to m.in.: Rudolf Emmerling, Leonard Vogel, Balthasar Weiss, Friedrich Clemens, Josef Schmitz i Gottlieb Rieker.

Upamiętnienie

W 2020 roku Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa Instytutu Pamięi Narodowej w Lublinie podjęło kroki mające na celu upamiętnienie opisanych wyżej wydarzeń. Wystosowano wnioski do Wojewody Lubelskiego o wpisanie grobu Kamińskich do ewidencji grobów i cmentarzy wojennych. Rozpoczęto również kwerendy archiwalne oraz poszukiwania wszelkich informacji mających na celu ustalenie jak największej liczby szczegółów odnoszących się do okoliczności zbrodni, a w szczególności informacji o zamordowanych osobach. W inicjatywę zaangażowali się pracownicy Urzędu Gminy Sosnowica oraz Rodziny ofiar. Cennych informacji dostarczył również Urząd Gminy Horodło i Żydowski Instytut Historyczny, zaś w rejestrowanie wywiadów z zaangażowanymi osobami włączyło się Polskie Radio Lublin.

Osoby, które posiadają informacje, dokumenty bądź zdjęcia dotyczące wyżej opisanej historii, proszone są o kontakt z lubelskim oddziałem IPN.

¹ Akt nr 50/1891 w zbiorach Archiwum Państwowego w Zamościu (<https://szukajwarchiwach.pl/> dostęp 08.12.2020.)

² Akt nr 79/1926 w zbiorach Urzędu Stanu Cywilnego w Horodle

³ <http://teatrnn.pl/ar/sosnowica-akcja-reinhardt> (dostęp 08.12.2020.)

⁴ Śledztwo sygn. Ds. 7/76

COFNIJ SIĘ